

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİĞİN REFERANS NESNESİ SORUNSALI: KLASİKTEN YENİYE KAVRAMSAL BİR ANALİZ

Tolga ÇIKRIKCI¹

Özet

Uluslararası ilişkilerde bir alt alan olan güvenlik, alandaki çalışmaların tümünün doğrudan ya da dolaylı bir bağlamını oluşturur. Sahip olduğu anlamsal genişlik itibarıyla, çözümlenelerde birimler üzerinden ifade edilmesi zorunlu olan güvenlik kavramı, günümüzde bu birimler arasındaki etkileşimin ölçülebilir sınırları aşmış olmasıyla yeni ve kaçınılmaz bir genişlemeye uğramış gibi görünmektedir. Bu anlamda güvenliğin referans nesnesinin düşünsel dönüşümünün anlamlandırılması, güvenlik çalışmalarının temel yaklaşımlarının sağlamlştırılması noktasında zorunlu bir aşama olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada, bahsi geçen dönüşüm, konu ile ilgili kuramsal tartışmaların betimlenmesi ve yorumlanması yöntemiyle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, Ulusal Güvenlik, Kopenhag Okulu, Abersywyth Ekolü

THE REFERENT OBJECT PROBLEMATIC OF SECURITY IN INTERNATIONAL RELATIONS: A CONCEPTUAL ANALYSIS FROM CLASSIC TO CONTEMPORARY

Abstract

The concept of security, a subfield of international relations, takes part in all studies of the field directly or indirectly. There is a necessity to describe the concept via the units of analysis due to its semantic wideness. Nowadays, the concept seems to be widened inevitably once again with the exceeding of the interaction between these units the measurable limits. In this sense, the explanation of the intellectual transformation of the referent object arises as an imperative stage for the security

¹Arş. Gör., Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktor Adayı (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı) tcikrikci@yahoo.com

studies with regards to theoretical framework. In this study, the mentioned transformation will be examined over theoretical discussions on the subject with descriptive method.

Key Words: Critical Security Studies, National Security, Copenhagen School, Aberystwyth School

Giriş

Doğası gereği güvenlik, “adalet”, “özgürlük” ya da “ahlak” gibi; karmaşık birçok çağrışımı barındıran, zaman içerisinde kullanım şekli ile kullanım alanı değişen ve semantik zemini oldukça geniş bir kavramdır. Ancak güvenlik kavramı bugün, “çok şeyi ifade eden bir kavramın hiçbir şeyi açıklayamayacağı” şeklindeki bir pozitivist önermeye karşı çıkarısına, sosyal bilimler içerisinde gittikçe daha büyük bir yer kaplamaktadır. Sahip olduğu anlamsal genişlik itibarıyla, çözümlemelerde birimler üzerinden ifade edilmesi zorunlu gibi görünen güvenlik kavramı, günümüzde bu birimler arasındaki etkileşimin ölçülebilir sınırları aşmış olmasıyla yeni ve kaçınılmaz bir genişlemeye uğramış gibi görünmektedir. Böylesi bir sistem içerisinde güvenlik, hangi birim üzerinden bakılırsa bakılsın son tahlilde, dünya sathına eklemenecek bir büyüklüğü ifade edebilmektedir.

Uluslararası ilişkilerde bir alt alan olarak konumlanmış olan güvenlik, uluslararası ilişkiler çalışmalarının yapı taşlarından biri olarak düşünülebilir. Uluslararası ilişkiler teorisindeki, her uluslararası aktörün öncelikle güvenliğe ihtiyaç duyduğu, güvenliğini sağlamak için politika ürettiği ve güvenlik kavramı olmadan uluslararası politikadaki her hangi bir olayın açıklanamayacağı şeklindeki temel tez (Terriff, Croft, James, & Morgan, 2000: 2-5), güvenliğin, bahsi geçen şekilde uluslararası ilişkilerde *raison d'etre* (var olma sebebi) oluşunu (Walt, 1991: 211) açıklar niteliktedir.

Devleti, hem güvenliğinin sağlanması gereken hem de güvenlik sağlayıcı bir birim olarak merkeze alan klasik teorilere güvenlik yaklaşımı konusunda getirilen eleştiriler, 1990 sonrasının uluslararası ilişkilerindeki en önemli tartışma bağlamlarından birisidir. Bu anlamda güvenliğin referans nesnesinin düşünsel dönüşümünün anlamlandırılması, güvenlik çalışmalarının temel yaklaşımlarının sağlamaştırılması noktasındaki birinci basamağı teşkil eder. Bu çalışmanın temel amacını oluşturan bahsi geçen anlamlandırma çabası, konu üzerindeki kuramsal

tartışmaların betimlenmesi ve yorumlanması yöntemiyle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Belirtmek gerekir ki, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının tam manasıyla neyi ifade ettiği, ancak uluslararası sistemin tarihi süreç içerisindeki özellikleri göz önünde bulundurularak incelenebilir. Bu bakımdan uluslararası sistemde, sisteme içkin aktörlerin doğası ve davranış kalıplarına ilişkin genellemeler üzerinden hareketle oluşturulan paradigmlar, her ne kadar somut bilgi üretimi noktasında bir kısıtlılık olarak keskin bir çerçeve çizmeseler de, kavramın anlamlandırılmasında kilit bir öneme sahiptirler. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerde güvenliğe dair bir analiz için yapılması gereken, kavramı hakim paradigmlarla birlikte ele almak ve bunu tarihi süreç bağlamında değerlendirmektir. Bunun için de öncelikle güvenlik kavramının yalın olarak neyi ifade ettiğine ya da başka bir deyişle özünün ne olduğuna bakmak gerekir. Buradan hareketle çalışmanın ilk bölümünde güvenlik kavramının düşünsel zeminine odaklanılacak; takip eden bölümlerde ise klasik güvenlik yaklaşımı ve buna bağlı olarak ulusal güvenlik kavramı irdelenerek, referans nesnesinin dönüşümü güvenliğin genişleme ve derinleşme boyutlarıyla ele alınmaya çalışılacaktır.

2. Güvenlik Kavramının Özü

Sözlük anlamı ile “tehlikenin olmaması, güven ve rahat içinde olma hali” olarak ifade edilen ve 1. yüzyıldan itibaren temel bir siyasi kavram olarak kullanılan güvenlik (Brauch, 2012: 168), Arnold Wolfers’a göre, nesnel olarak “edinilmiş değerlere yönelik bir tehdidin olmaması” durumunu ifade eder (Wolfers, 1952: 481). Bu tanımda güvenlik, olumsuz bir ibareyle, yani bir şeyin yokluğuyla ifade edilmektedir. Ancak irdelendiğinde öznel olarak, genelde yapıldığı gibi güvenliğin olumsuzlama yöntemiyle resmedildiği (Çiçekçi, 2012: 10) bu tanımlamada esas olarak vurgu yapılanın, “edinilmiş değerlere yönelik bir tehdidin varlığına karşı korku taşımama hali” olduğu ortaya çıkmaktadır (Baldwin, 1997: 14). Edinilmiş değerlere yönelen tehdidi ortadan kaldırmak ya da bu tehditlere karşı korku taşımama halinin sağlanması, başka bir deyişle güvende olma/hissetme hali realist düşünürlerce “güç” ile ilişkilendirilmektedir. Bu görüşe göre özetle, güvenliği söz konusu olan birim, güçlüyse güvendedir. Fakat eleştirel yaklaşımın öncülerinden olan Waever’e göre “mutlu yaşam ve üzüntünün olmamasına” dayanan güvenlik bu bakış açısıyla ele alınacak kadar basit bir kavram değildir ve anlamlandırılması için bağlamsal değerlendirmelere tabi tutulması gerekmektedir. (Wæver, 2007: 100).

Buzan'ın da belirttiği gibi, elde olanı kaybetme tehlikesi ve mutlu olma hali tanımlarıyla güvenlik, özgürlük ve mülkiyet ile özdeşleştirilmektedir. Ne var ki bu yolla güvenlik, mülkiyet emniyetsizliği üzerinden meşrulaştırılarak, devam eden sınıf sorununu gizlemekte ve bu anlamda güvensizlik ortamının devamını sağlayan bir anlayışı içinde barındırmaktadır. Buzan'a göre güvensiz ortamı oluşturan temel etkenler, beraberinde risk ve belirsizlik getiren özel mülkiyet ve piyasa ekonomisidir (Buzan, 1983:124). Bu noktalardan hareketle etimolojik köken itibarıyla Latince "se" (olmaksızın) ve "cura" (endişe) ikilisinden türemiş olan securitas (Hobbes ile başlayan yeni dönemde İngilizce security kelimesine dönüşecektir) yani "endişeden uzak olma ve sükunet" anlamına gelen (Arends, 2012: 200) güvenliğin, tehdit ve korku unsurlarıyla şekillenen, kişiye, topluma, devlete, sisteme, zaman ve mekana göre farklılık gösteren göreceli bir olgu olduğu açıklık kazanmaktadır.

Arends güvenlik kavramının tarihi gelişimini iki aşamada inceler. Bunlardan ilki Romalılar tarafından kullanılan ve dini vurguları olan erken aşama; ikincisi ise Thucydides'ten etkilenen Hobbes ile başlayan, iç ve dış ayrımının belirmeye başladığı modern aşamadır (Arends, 2012: 199). Toplumsal bir değer olarak da düşünülebilen güvenlik, Hobbes tarafından, egemen gücün, halka karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu bir görev olarak tanımlanarak "iç savaşların önlenmesi hedefine hizmet eden otoriter süper devlet" Leviathan'ın ortaya çıkışı ile ilişkilendirilmiştir. Hobbes bahsedilen devlet-güvenlik ilişkisini şu şekilde ifade etmektedir:

"Devletin amacı, bireysel güvenliktir. Doğal olarak özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların, devletler halinde yaşarken kendilerini tabi kıldıkları kısıtlamanın nihai nedeni, amacı veya hedefi, kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek; yani, ...insanları korku içinde tutacak ve onları, ceza tehdidiyle, ahitlerini ifa etmeye ve ...doğa yasalarına uymaya zorlayacak belirgin bir güç olmadığında, insanların doğal duygularının sonucu olan o berbat savaş durumundan kurtarmaktır." (Hobbes, 2013, s. 133)

Açıkça görüldüğü gibi Hobbes, güvenliği birey güvenliği üzerinden değerlendirmekte ve devlet mekanizmasını bunu sağlamak üzere oluşturulmuş bir yapı olarak konumlandırmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında kavramın muhtevasında, eski dönem Atinalıların amaçları, Romalıların dini vurguları ve Hobbesçu felsefeyi bir arada barındırmakta olduğu görülür (Arends, 2012: 199).

Modern aşama içinde 20. yüzyıl, giderek artan şekilde küreselleşen güvenliğin yükselişine tanık olmuştur. Bu yükseliş 1912-1921 döneminde ABD Başkanı olan

Woodrow Wilson'un "Savaş Sonrası Barış Düzeni İlkeleri" ile başlar. Kısaca "Wilson İlkeleri" olarak anılan bu 14 ilkede güvenlik (security) ve emniyet (safety) kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Bu durum 1919 Milletler Cemiyeti Misakında da görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında "dış güvenlik" konularının önem kazanması neticesinde, siyasi vurgusu ağırlık basan güvenlik kavramının kullanımı genişleyerek, güvenlik kelimesi tartışmaya yer bırakmayacak şekilde dış güvenlik konuları ile ilişkilendirilmiştir (Arends, 2012: 218). Bu dönemde çoğu stratejist bir güvensizlik kaynağı olarak iç ve dış konular arasındaki etkileşimle şekillenen iç politikayı göz ardı edip, güvenliği dar anlamı ile sadece dış politika ve askeri güç ekseninde değerlendirmişlerdir (Zielonka, 1991: 128).

Brauch'a göre güvenlik nesnel olarak uluslararası, ulusal ya da bireysel boyutlarda, enerji, gıda, su gibi sektörlere yönelik tehlikelerin bütünüdür. Buna karşılık öznel güvenlik, bireyler ya da halkın, söz edimi ya da yazılı olarak ifade edilen tehlikelere ilişkin güvenlik endişeleridir. Bu noktada güvenlikle ilgili tüm kavramlar; tarihteki olaylara ilişkin analiz yapanlar, bu kavramlara ilişkin belirli eylemleri talep edenler ya da bu eylemleri meşrulaştırmak için bu kavramları kullananlar tarafından oluşturulan sözlü ya da yazılı ifadelerin toplamını ifade eder (Brauch, 2012: 172). Başka bir deyişle güvenliğe ilişkin kavramların büyüklüğü, güvenlikleştirmenin sınırlılığı/sınırsızlığı düşünülerek anlaşılabilir. Bu konuda uzlaşıyor olsa da, yazarlar arasında güvenlik analizlerinin odaklandığı noktanın "bireysel" mi, "ulusal" mı veya "uluslararası" mı olması gerektiği konusunda farklılaşma vardır (Baylis, 2012: 156).

Güvenlik konusundaki kavramsal bir diğer önemli tartışma ise, kavramına kapsamına ilişkindir. Güvenlik kavramının, hayatı realist bir bakış açısıyla okumanın neticesi olarak ortaya çıkan dar tanımı bu bağlamda en çok eleştirilen noktadır. Güvenliğin daha geniş bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini savunanlar, genel olarak askeri unsurların ötesinde, güvenliğin, sosyal, ekonomik ve çevresel konuların da dahil edilerek düşünülmesi gerektiği noktasında birleşmektedirler (Aldis & Herd, 2004: 171-175). Güvenliğin dar ve geniş geniş tanımları konusunda, Soğuk Savaş döneminin hakim klasik güvenlik yaklaşımçıları ve eleştirel güvenlikçiler arasındaki tartışma bugün halen sonlanmış değildir.

3. Klasik Güvenlik Yaklaşımı ve Ulusal Güvenlik

Yukarıdaki bilgiler ışığında diyebiliriz ki, modern aşamada güvenliğe yüklenen devlet bağlamı anlamlar erken aşama için bir şey ifade etmemektedir. Modern

anlamda devletin ortaya çıkmasıyla yeni bir anlam bütünlüğüne kavuşan güvenlik, 20. yüzyılın en sık başvurulan kavramlarından biri olarak (Wæver, 2007: 101), ulusal sınırlar ve vatandaşlık bağı üzerinden anlamlandırılan “ulusal güvenlik” kavramsallaştırmasıyla, karşımıza çıkmaktadır. Bu yükselişle birlikte literatürde güvenlik ve ulusal güvenlik kavramları kullanımında içerik olarak benzerlik kazanmışsa da bu iki kavram arasında belirttikleri amaçlar noktasında farklılık bulunmaktadır. Buzan’ın da belirttiği gibi ulusal güvenlik kavramı, kavramın yalın kullanımına kıyasla hem ulus ve devlet arasındaki bağlantıyı daha çok vurgulamakta, hem de güvenliğin referans nesnesinin, yani güvenliği tehdit altında olanın ulus olduğunun altını çizmektedir (Buzan, 1983: 70).

İdealizmin uluslararası politikada yükselişini simgeleyen 1919-1939 döneminde güvenlik kavramı, statükocu güçlerce, iki savaş arası dönemin var olan düzenini koruma çabası olarak kurgulanarak; ulusal beka, egemenlik ve güç bağlamındaki atıflarla incelenmiştir (Wæver, 2007: 102). Brauch’a göre 2. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri’nin dış dünya ile ilişkisini açıklamak için geliştirilmiş bir kavram olarak ulusal güvenlik, zihniyetlerin yeniden askerileşmesini ve silahlanma yarışını meşrulaştırmak için kullanılmıştır. (Brauch, 2012: 168-169). Böylesi bir düzlemde klasik anlamıyla güvenlik, genel olarak “devletin egemenliği ve toprak bütünlüğünün tehlike altında olmadığı bir durum” (Spiegel & Wehling, 1999: 492) olarak tanımlanmaktadır ki bu tanım tarihsel kullanımı bağlamında ulusal güvenlik kavramını özetler niteliktedir.

Bilgin, devletin güvenliğini ifade etmek için “ulusal” ya da “milli” kavramlarının, bu meşruluğa halkı inandırmak ve ikna etmek amacıyla bilinçli olarak seçildiğini belirtir (Bilgin, 2005: 182-183). 1975 Helsinki Nihai Senedinde, birçok yurt içi sosyal ve ekonomik boyutu olduğunu vurgulanmışsa da iki kutuplu sistem çözülünceye kadar ulusal güvenlik, dış bağlantılı ve askeri unsurlar ekseninde, güvenliğin dar tanımına uygun olarak değerlendirilmiştir. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra dış güvenlik vurgusuyla “devletlerarası ilişkiler” zeminine yerleşmiş olan ulusal güvenliğin temel ilgi alanı, Soğuk Savaş dönemi boyunca; egemenlik, devletlerarası ittifak ve müzakereler, stratejik caydırma, konvansiyonel ve nükleer savaş gibi konular olmuştur. (Zielonka, 1991: 128) Buradan da anlaşılacağı gibi klasik güvenlik çalışmalarındaki hakim yaklaşım, realist dünya görüşünü yansıtmaktadır.

Realist paradigmanın, Poggi’nin tanımlamasıyla “doğası gereği ucu-açık, rekabetçi ve risklerle dolu bir güç mücadelesi” (Poggi, 1978: 60) olarak kabul ettiği uluslararası

sistemdeki bütün davranışların temelinde, “beka dürtüsü” bulunur (Gilpin, 1986: 301 - 321). Klasik manada ulusal güvenlik kavramı da, devletin bekası noktasında ulusal ve uluslararası alanlardan kendisine yönelik tehditleri algılama ve yanıtlama ilişkisini ifade eder. Başka bir deyişle ulusal güvenlik kavramı, iç güvenlik, dış güvenlik ve savunma konularını kapsamaktadır (Tavas, 2011: 20). Neo-realistlere göre de ulusal güvenlik devletlerin en önemli amacı olarak konumlandırılmaktadır. Neo-realizmin en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Waltz, bu noktayı belirtirken, devletlerin, refah, kazanç ve güç gibi diğer amaçlarına ulaşmak için öncelikle bekalarını garanti altına almaları gerektiğini belirtmektedir (Waltz, 1979: 126). Bu bağlamda ortaya çıkan “ulusal güvenlik nasıl sağlanmalıdır?” sorusu, Hobbesçu klasik realist düşünürler tarafından birinin mutlak kontrolü ele geçirmesini engellemek için “diğerlerinin gücünü dengeleme” çabası olarak karşılık bulur (Carr, 2010: 147-153). Zira bu düşünce sisteminde uluslararası sistem, anarşinin hakim olduğu yapısıyla, salt bir güç ve rekabet mücadelesi arenasıdır ve bu çaba olmadan bekanın sürdürülmesi mümkün değildir.

Ne var ki değişime açık olan uluslararası sistemde iç ve dış güvenlik ayrımının belirginliğini giderek yitirmesi, devletlerin uluslararası alanda giderek daha işbirlikçi bir tutum sergilemelerini zorunlu hale getirmektedir (Bruno, Khan, Nolte, & Paulus, 2002: 41-42). Bu bağlamda ortaya çıkan “kolektif güvenlik” kavramı ilk olarak Woodrow Wilson’un önderliğinde Kant’ın “kalıcı barış” düşüncesinin etkisiyle, 1919 Milletler Cemiyeti Paktı’nda kullanılmış ve daha sonra Birleşmiş Milletler Şartı’nın güvenlik anlayışını oluşturmuştur (Brauch, 2012: 168). Devletlerin bazı durumlarda işbirlikçi davranabildiği görüşünü kabul etmekle birlikte bazı neo-realist yazarlar, devletlerarasında işbirliği yapılabileceğini, fakat bunun devletlerin kendilerini rekabete gerek kalmayacak şekilde güvende hissedebilecekleri bir seviyede gerçekleşmesinin mümkün olmadığı görüşündedirler (Mearsheimer, 1994: 9-13). Bu yazarların en önemlilerinden biri olarak Walt, realist paradigmayla örtüşür şekilde, merkeze savaş olgusunu yerleştirerek güvenlik çalışmalarını “tehdit algısı ekseninde askeri gücün kullanım ve kontrolüne ” ilişkin bir alan olarak tanımlamıştır (Walt S. M., 1991: 212). Bu doğrultuda, güvenliğin sağlayıcısı da bizatihi askeri gücü kontrol eden devlet iktidarı olmaktadır.

Soğuk Savaş döneminin hakim anlayışı güvenliği “askeri güç” odaklı değerlendirdiğinden, ulusal güvenliğe ilişkin algılanan tehditler doğal olarak, Walt’un tanımına paralel şekilde, askeri bir nitelik kazanmıştır (Held & McGrew, 1998: 219). Bu doğrultudaki bazı realist yazarlarca farklı yorumlanabileceğini

belirtmekle birlikte Miller, geleneksel ulusal güvenlik anlayışının beş ana boyutundan bahsetmektedir. Bunlardan ikisi algılanan tehdidin kaynağı ve mahiyetine ilişkindir. Klasik anlamda tehdidin kaynağı genel olarak diğer devletlerken, mahiyeti devletlerin askeri kapasitesi ile alakalıdır. Üçüncü boyut askeri mahiyetteki tehdide verilecek karşılık ile ilişkilidir ki bu karşılık da askeri niteliktedir. Dördüncü boyut “ kim güvenliği sağlamakla yükümlüdür?” sorusuyla karşımıza çıkmaktadır ve bu soru, sorunun içerisinde anlatılmak istenen devletin güvenliğinin, yine devlet tarafından sağlanmak zorunda olduğu cevabı ile karşılır. Beşinci ve son boyut, toprak bütünlüğü, sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine müdahaleye izin vermeme gibi korunması gereken egemenlik ve ulusal bağımsızlık değerleriyle ilişkilidir (Miller, 2001: 16-17). Bu çerçevede devletlerin kendilerine yöneldiğini düşündükleri tehditlerle mücadelelerinin yeterliliği, o devletlerin askeri yetenekleri ve olanakları ile paralellik gösterir. Bu bağlamda askeri ulusal güvenlik, bireylerin/yurttaşların da güvenliği anlamını ihtiva etmektedir. Zira realist yaklaşım, devletin vatandaşlarına karşı sorumlu olduğunu kabul etmekte (Bellamy & McDonald, 2004: 311) ve buna bağlı olarak devletin güvende olduğu durumda bireyin de kendisini güvende hissedeceği varsayımına dayanmaktadır.

4. Uluslararası İlişkilerde Güvenliğin Dönüşümü

Önceki bölümde görüldüğü üzere, geleneksel uluslararası ilişkiler çalışmalarında güvenlik kavramı, devlete atfedilen bir göreve gönderme yapar ve bu şekilde kurgulanır. Küreselleşme sürecinde bu algı, kavramın esasen devletten bağımsız düşünülemez olan tüm toplumsal olgularla, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla, sistemle ya da bireyle, kısacası hayata ilişkin hemen her dinamikle ilişki içerisinde olduğu düşüncesi çerçevesinde ciddi bir sorgulamayla karşılaşmıştır. Realist paradigma üzerinden anlamlandırılan geleneksel yaklaşımda tüm bu boyutlar egemenlik ve sınır güvenliği gibi klasik kavramlara indirgenerek, askeri güç ekseninde değerlendirilmekte ve bu bağlamda güvenlik anlamsal olarak, devletlerarasındaki sürekli çatışma potansiyelini ihtiva etmektedir (Krause & Williams, 1996: 235). İki dünya savaşı arasındaki dönemi irdeleyen ve uluslararası ilişkiler çalışmalarının klasiklerinden olan “Yirmi Yıl Krizi” adlı eserinde Carr, gücün ekonomik boyutunu vurgulamış olsa da (Carr, 2010: 73), ekonomik unsurlar bile geleneksel güvenlik çalışmalarında sonradan yer bulabilmiştir (Rudolph, 2003: 5). Ne var ki küreselleşme sürecinde benzer toplumsal olgular çeşitlendikçe, ulusal ve uluslararası aktörler arasındaki ilişki ve etkileşim yelpazesi büyüdükçe; güvenlik olgusuna ilişkin boyutlar değişmekte ve bu artışla birlikte zaman ve mekan

bağlamında kavrama ilişkin yeni bağıntılar, yeni güvenlik algı ve arayışları ortaya çıkmaktadır.

Yeni güvenlik çalışmaları kapsamında, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel boyutları da içerir şekilde genişleyen ve sosyal gruplar ile bireylerin güvenliğini kapsar şekilde (Tanrısever, 2014: 122-123) derinleşen güvenliğin (Smith, 1999: 72) gündemine çevresel zararlar (Özkan, 2012: 139-150), küresel ısınma, göç ve mülteci sorunları, salgın hastalıklar, su ve gıda yetersizliği, nüfus artışı, etnik ve dinsel çatışmalar, madde ve insan kaçakçılığı ve hatta gelir eşitsizliği gibi bir çok yeni tehdit unsuru dahil edilmiştir. Dünya üzerinde bu unsurlarla ilişkili olayların ortaya yeni çıkmadığı açıktır. Yeni olan, bütün bu konuların güvenlik bağlamında değerlendirilmesi ve güvenliğin tüm birimleri üzerinde doğurabilecekleri sonuçlar konusundaki farkındalığın artmasıdır. Bu anlayışa iten temel etken ise Soğuk Savaş dönemi güvenlik anlayışında etkili olan temel parametrelerin uluslararası politik önceliklerini ve önemlerini kaybetmiş olmalarıdır (Tavas, 2011: 197).

4.1. Güvenliğin Genişlemesi: Yeni Tehditler

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan günümüze kadar geçen süre içinde akademik anlamda güvenlik çalışmalarının temel yaklaşımlarını belirleyen ve bu anlamda güvenlik kavramının sınırlarını genişleten iki olgudan bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki, Soğuk Savaş'ın başından itibaren klasik güvenlik çalışmalarını temellendiren çıkar ve tehdit olgularının, Soğuk Savaş yıllarının sonlarına doğru güvenlik çalışmalarının kapsamında belirginleşen şiddet, risk ve korku kavramlarıyla genişlemesidir. İkincisi ise, Soğuk Savaş'ın sonlarından itibaren güvenlik çalışmalarının sonuçlar üzerine kurgulanması yerine nedenlere odaklanması ve bu düzlemde öne çıkan Eleştirel Güvenlik Çalışmalarıdır (Birdişli, 2014). Başka bir ifade ile küreselleşme sürecinde güvenlik anlayışı, yeni tehdit unsurları ile genişlemiş ve bu yeni durum karşısında güvenlik çalışmaları, analiz birimi ve tehdit kaynağı bağlamında klasik güvenlik anlayışını eleştiren düşünce sistemleri üzerine oturtulmuştur. Bu düşünce sistemleri çerçevesinde yazarlar, Soğuk Savaş döneminin askeri ve nükleer güç bağlantılı saplantılarının, güvenlik çalışmalarında yanıltıcı bir sınırlama olduğu noktasında birleşmektedirler. Bu kapsamda birleşilen diğer bir nokta da, bahsedilen geleneksel tehditlerin ortadan kalkmadığı, ancak askeri kaynaklı olmayan diğer tehditlerin bugün için daha fazla baskı oluşturduğu düşüncesidir.

Bahsedilen bu yeni tehdit unsurları askeri konulara ek olarak, güvenliğin, ekonomik, sosyal, ekolojik, tıbbi, kültürel ve demografik boyutları ile ilgilidir. Bu boyutlar arasından özellikle çevresel bozulma, Soğuk Savaş sonrası dönemde çevre bilincinin artmasına bağlı olarak, klasik güvenlik yaklaşımının bu konuda her hangi bir açılım yapamaması bağlamında sorgulanmasında öncü bir yere sahiptir (Krause & Williams, 1996: 230). Soğuk Savaş'ın sonuna doğru bahsedilen boyutların ulusal güvenliğin inceleme alanına dahi edilmesi gerektiği fikrine, "hayatı ve refahı tehdit eden her etkeni ve olayı ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak konumlandırmanın, kavramın içeriğini boşaltacağı" (Deudney, 1990: 461- 476) argümanı ile, şiddetle karşı çıkmıştır. Benzer şekilde Walt da, "güvenlik çalışmalarının bu şekilde genişletilmesinin kavramın teorik bütünlüğünü bozacağını ve bunun bahsedilen boyutlardaki önemli problemlerin çözümünü güçleştireceğini" öne sürmüştür (Walt S. M., 1991: 222). Bu noktada Walt, güvenlik çalışmalarını "pozitivist standartlar ve neo-realizmin uluslararası anarşi algısı arasında çok sınırlı bir kapsama hapsettiği" gerekçesiyle eleştirilmiştir (Kolodziej, 1992: 421 - 438).

Geleneksel güvenlik anlayışının uluslararası güvenlik konularında yetersiz kalması karşısında, Barry Buzan'ın öncülük ettiği Kopenhag Okulu çatısı altındaki yazarların çalışmaları önemli bir yer tutar. Buzan, güvenliğin askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutları üzerine dikkat çekmekte ve bu beş boyutun birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceğini belirtmektedir (Buzan, 1983:19-20). Tüm bu boyutların ortak noktası, bu kapsamdaki tehditlerin yöneldiği ve bu tehditlere karşı savunma yapacak birimin devlet olarak düşünülmesidir. Yani bu formülasyonda referans objesi devlettir (Wæver, Buzan, Kelstrup, & Lemaitre, 1993: 24).

Bu noktada temel yaklaşım, doğal bir tehdidin olmadığı, olguların sosyal ve siyasal kontrolden çıkması halinde tehdit olabileceği şeklindedir. Yukarıda belirtildiği şekilde güvenliği, salt düşman ve fiziksel şiddetin olamaması hali gibi değerlendirip negatif bir yaklaşımla tanımlamak yerine, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı da içerisine alan bir yaklaşımla ele alma düşüncesi eleştirel güvenlik çalışmalarının ana eksenini oluşturmaktadır (Buzan & Hansen, 2009:102-104).

Kopenhag Ekolü'nün yeni güvenlik çalışmalarına yaptığı en önemli katkı, devletin bekasını ilgilendiren acil konuların dışında kalan "low politics" olarak nitelendirilen konuların güvenlik dışına çıkarılmasını ifade eden "güvenlik dışılaştırma (desecuritization)" kavramları olmuştur (Wæver, 1995: 46).

Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk on yılında ulus-aşırı terörizm, organize suçlar, uluslararası göç, sığınmacılar ve çevresel bozulmalar en çok tartışılan yeni güvenlik problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır (COT Institute for Safety, 2007: 34; Özkan, 2016: 133-134). Bu problemlerin güvenlik bağlamında askeri konular dışında, Buzan'ın güvenlik gündeminin genişlemesine yönelik önerdiği (Buzan, 1983: 19-20) siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlara işaret ettiği açıktır. Bu boyutların uluslararası güvenliğin değişen doğası içerisinde önemli bir yeri olduğunu savunan Haftendorn, yeni güvenlik çalışmalarında öncelikle güvenliğin ne olduğuna ilişkin ortak bir algının oluşturulmasının elzem olduğunu vurgular. Bunun gerçekleşmesi için ABD'li yazarların stratejik araştırmalar üzerinde yoğunlaşmayı bırakmaları ve Avrupalı yazarların da barış araştırmalarının ötesine geçmeleri gereklidir (Haftendorn, 1991: 15). Bu noktada uluslararası güvenliğin bütüncül düşünülmesi yönünde bir çağrı yapılmaktadır. Stratejik araştırmalar ve güvenlik çalışmaları ilişkisi bağlamında Betts'in görüşleri bu düşünceye ters düşülmektedir. Zira strateji çalışmaları ile genişleyen güvenlik çalışmalarını birbirinden ayıran Betts'e göre savaş halen uluslararası ilişkilerin en önemli konularından biridir ve bu noktada stratejik araştırmaların pozisyonunu koruması önemlidir. Betts uluslararası ilişkileri iç içe geçmiş üç halkadan oluşan bir diyagram şeklinde düşünüp, bu halkaların merkezine askeri çalışmaları, ikinci dış kısma stratejik araştırmaları, üçüncü ve en dış kısma ise genişleyen güvenlik çalışmalarını yerleştirmektedir. Buradan hareketle stratejik araştırmaları yeni güvenlik alanlarıyla askeri konular arasında bir koordinasyon alanı olarak konumlandırılmaktadır. Güvenlik kapsamındaki alt alanların sınırsızlığı, uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak organize olmasını engellemektedir ve bu nedenle stratejik araştırmalardan ayrı düşünülmalıdır. Zira bu düşünceye göre, belirtilen organizasyon, askeri strateji araştırmalarının uluslararası ilişkilerin ana görevi olarak konumlandırılması halinde sağlanabilmektedir. Bu bağlamda güvenlik gündeminin genişlemesi ile stratejik araştırmaların uluslararası ilişkiler içerisindeki pozisyonu gerek akademik gerekse politik bakımdan sarsılmamalıdır (Betts, 1997: 9). Bu neo-realist yaklaşımla Betts, askeri gücü ve stratejik araştırmaları uluslararası ilişkilerin merkezine yerleştirmekte ancak güvenlik çalışmaları içerisinde kabul ettiği sorunların, askeri çalışmalarla nasıl bir stratejik koordinasyon dahilinde çözülebileceği konusunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

4.2. Güvenliğin Derinleşmesi: Kimin Güvenliği?

Güvenliğin "derinleşmesi" ifadesi genel olarak, güvenliğin irdelendiği, bireysel, toplumsal, bölgesel, ya da küresel düzlemlerle ilişkili olarak kullanılmaktadır

(Krause & Williams, 1996: 230). Yani esasen güvenliğin derinleşmesi, güvenliğin amacına ilişkin konuları kapsamaktadır ve doğrudan “güvenliğin hangi birim için sağlanması gerektiği” yani “referans nesnesi” sorusuna ilişkin bir ifadedir (COT Institute for Safety, 2007: 33) . Derinleşme, temel olarak iki değişim boyutuyla ifade edilir. Bunlardan ilki klasik ulusal güvenlik anlayışıyla bütünleşen devlet odağından uluslararası alana, küresel ölçeğe başka bir deyişle uluslararası sistemin güvenliğine doğru olan bir değişimi ifade eden yukarı yönlü değişim; ikinci ise yine klasik devlet düzleminden toplumların ve bireylerin güvenliğine doğru derinleşmeyi ifade eden aşağı yönlü değişimdir (Rotschild, 1995: 53; Aksu & Turhan, 2012: 70). Derinleşme kavramı, güvenliği genişletici unsurlar olarak yeni tehdit alanları bu değişimle gelen yeni analiz seviyelerinde yani birey güvenliği ve küresel güvenlik seviyelerinde incelenmesi gerektiği düşüncesini ifade eder. Bu düşüncede bölgesel güvenlik de bir inceleme düzeyi olarak birey ile küresel güvenlik arasında bir yere yerleşmektedir (Krause & Williams, 1996: 230).

Genel olarak bu şekilde ifade edilen güvenliğin derinleşmesi, Galler Ekolü'nün öncü yazarlarından Booth tarafından yalnızca belirtildiği şekilde, devlet dışındaki birimlerin güvenlik çalışmalarının odağına alınması değildir. Derinleşme bunun yanında, türetilmiş bir kavram olduğu kabul edilerek güvenliğe ve ona ilişkin kavramların belirli siyasal teorilere dayandırıldığı düşünülerek yaklaşılmasını da ifade eder (Booth, 1997: 106). Zira güvenliğin hiçbir unsuru yansız ve bağımsız olarak tasavvur edilemez.

Yeni Güvenlik Çalışmalarının önemli bir parçasını oluşturan Galler Ekolü, klasik güvenlik çalışmalarının temel yaklaşımlarının aksine, uluslararası sistemin doğasının salt güç ilişkileri ve bencillik üzerine oturduğunu kabul etmez. Bu bağlamda güvenliğe dinamik olgularla yaklaşılması gerektiğini savunur. Zira uluslararası sistemin belirleyicileri yalnızca devletler ve devletlerden müteşekkil uluslararası örgütler değil; bireyler, etnik gruplar, ulusal toplumlar ve nihayetinde küresel toplumdur. Uluslararası sistemin ulaştığı son aşamada güvenlik, klasik anlamda devletin güvenliği olmaktan öte, azınlıklar, yoksullar, kadınlar ve çocuklar gibi korunmaya muhtaç kesimlerin tehditlerden uzak olması durumu ile ilişkilidir (Booth, 2004: 5 - 8). Bunun yanı sıra, Soğuk Savaş döneminin tehdit algısının bu dönemden sonra önemini yitirmesiyle, insan hakları ve özgürlük gibi konuların öne çıkmaya başladığı ve devletlerin güvenlik konusunda tek referans olma özelliğinin işlevsel olmadığı görüşü ön plana çıkmaktadır (Booth, 1999: 2- 9). Klasik güvenlik anlayışında esas ilgilenilen noktanın Cox'un sınıflandırmasındaki “problem çözücü”

yaklaşımın nasıl daha iyileştireceği üzerine yoğunlaşılmasını eleştiren Booth, güvenliği yeniden ele alırken sorulması gerekenin esasında “kimin için güvenlik?” sorusu olması gerektiğini belirtir.

Neden sonuç ilişkileri bağlamında güvenliğin temeline ilişkin varsayımlarda klasik güvenlik anlayışıyla örtüşmese de Galler Ekolü, klasik güvenlik paradigmasının tümünü göz ardı etmez. Ancak eleştirel bir yaklaşımla güvenliği ele alan bu ekole göre uluslararası alandaki güvensizliğin temel nedeni uluslararası sistemdeki hiyerarşik yapılanmadır. Bu bağlamda devlet güvenliğin sağlanmasında bir araç olarak konumlandırılmaktadır (Booth, 1991: 321 - 322).

Buzan’ın da belirttiği gibi artık güvenliğin dinamikleri açısından uluslararası düzlem ile devlet-altı birimler arasında geçirgenlik artmış ve birey düzlemi devletin güvenliği bağlamında normatif bir değer kazanmıştır (Buzan, 1983: 36). Ancak Buzan devleti referans nesnesi olarak konumlandırmaktan vazgeçmediği ve bu anlamda geleneksel güvenlik anlayışından keskin bir şekilde ayrılmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Mcsweeney, 1999: 123). Zira devlet- merkezli yaklaşım, küreselleşme sürecinde meydana gelen değişimlerin net olarak görülmesini engellemekte, buna bağlı olarak devletler kendi güvenliklerini sağlamada yetersiz kalmakta ve bu da dünya politikasında tehlikeli uyuşmazlıklara sebep olmaktadır (Brown, 1998). Bu düşünce doğrultusunda, King ve Murray’in belirttikleri gibi, “devletlerin sınırlarını güvenceye almalarının, insanların güvenliğini sağlamayı garanti etmediği”, yazarlar ve karar vericiler tarafından giderek kabul edilmeye başlanmıştır (King & Murray, 2001: 585-610). Bu bakımdan güvenliğin tehdit unsurları bağlamından genişlemesinin yanında, bu unsurları göz ardı eden klasik anlayışın referans nesnesi anlayışının da, aşağı yönlü bir değişmeye uğraması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu zorunluluk düşüncesi ekseninde ortaya çıkan “insan güvenliği” kavramına bağlı tartışmalar akademik güvenlik literatürüne büyük ölçüde katkı sunmaktadır.

5. Sonuç

Soğuk Savaş sonrası yükselişe geçen eleştirel düşünce çerçevesinde yaygınlaşan algıyla güvenlik, “devlet merkezli” olmaktan “birey merkezli” olmaya doğru bir değişim izlemiştir. Zira genişleyen güvenlik tehditleri, güvenlik çalışmalarında devlet dışındaki aktörlerin analiz birimi olarak kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Eğer bir güvenlik konusu irdelenirken, referans objesi olarak devlet dışındaki aktörlere odaklanması zorunlu oluyorsa, bu durum o tehditlerin, hem bu aktörlere – bireyler,

uluslar vb.- yönelmiş, hem de askeri güçle kontrol altında tutulmalarının imkansız olduğunu göstermektedir. Soğuk Savaş döneminin devlet üzerinden kurguladığı tehdit algısı bağlamında karşılıklı olarak askeri kapasitelerin arttırılması ve dolayısıyla tehdidin büyümesini ifade eden “güvenlik ikilemi” (Tang, 2009: 587-623), bu dönemde önemli değişime uğramıştır. Zira devletlerin algıladığı tehditler artık, sadece dışsal olmayıp, devlet-altı ve devlet-ötesi oluşumlarla birlikte çeşitlenmiştir.

Güvenliğin genişlemesi genel olarak, güvenlik anlayışına askeri tehditlere ek olarak, ekonomik adaletsizlik, çevre kirliliği, iklim değişikliği, doğal kaynakların yok olması, göç ve mülteci sorunu, politik baskı, gıda ve su yetersizliği, salgın hastalıklar, nüfus artışı, bölgesel ve ulusal anlaşmazlıklar, terörizm, örgütlü suçlar, etnik ve dinsel çatışmalar, devletlerin kendi halklarına yönelik şiddet eylemleri, siber saldırılar, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı vb. konuların eklenmiş olmasını ifade eder. Bu eksenlerdeki tartışmalar 1980’lerin başında başlamış olup, güvenlik kavramı 1990’lardan bugüne kadar aşama aşama genişletilmiştir

Güvenliğin birey merkezli olarak değerlendirilmesi, insan hakları odaklı olarak devlet ile birey arasında kolektif güvenlik anlayışının oluşmasını sağlamıştır. “Birey güvenliğinin insan hakları ihlalleriyle zedelenmesi, devleti meşruiyet noktasında eksiltirken; ulusal, bölgesel ve küresel güvenliğe zarar vermektedir” düşüncesinin kabulü, tüm güvenlik alanlarının birey eksenli olarak tanımlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Dağı, 2000: 210).

Yeni güvenlik çalışmaları, önceki bölümlerde aktarılmaya çalışılan uluslararası sistemin ve buna bağlı olarak güvenlik kavramının dönüşümü neticesinde ortaya çıkan yeni bir güvenlik anlayışına dayanır. Bu anlayış, güvenliğin odaklarının artık çeşitlendiği vurgulayarak, inceleme alanını askeri konuların dışına taşıyıp, bireyden küresele doğru tüm unsurların güvenliğini içerecek şekilde genişletmiştir. Klasik/geleneksel güvenlik anlayışında temel referans nesnesi olan devlet, yeni güvenlik çalışmalarında, ancak birey ve toplum ile değerlendirildiğinde referans nesnesi olarak sayılabilmektedir. Güvenliği genel olarak askeri tehditlerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılması olarak algılayan geleneksel güvenlik anlayışına karşı çıkışı simgeleyen yeni güvenlik çalışmaları, güvenliğe ilişkin politikaların amacının yalnızca silahlı çatışmaları engellemek değil, bunun yanında insanların mutluluk ve refahlarını sağlamak olması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır (Bilgin, 2010: 73). Dolayısıyla yeni güvenlik çalışmaları eleştirel bir anlayışla, klasik güvenlik anlayışına karşı çıkışı ifade eder. Bu karşı çıkışın yukarıda açıklanmaya

çalışılan genişleme ve derinleşme olguları kapsamında temel iki dayanağı vardır. Bunlardan ilki bahsi geçen dönemdeki tehditlerin niteliği, ikincisi ise güvenliğin öznesi ve nesnesine ilişkindir. Özetle Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğe konu olan tehditler, diğer rakip devletlerden çok, devlet-üstü ya da devlet içi alanlardan kaynaklanmaktadır ve bunun yanında devletin kendisi de vatandaşları için birer tehdit unsuru olabilmektedirler (Booth, 1991: 318). Bu yaklaşımın kabulü beraberinde yeni bir güvenlik gündeminin oluşturulmasını ve buna bağlı olarak devlet-merkezli anlayıştan birey-merkezli anlayışa doğru bir geçişi getirmiştir. Bu anlayış ekseninde yapılan yeni çalışmalarda, analiz düzeyi olarak bireyin güvenliği giderek daha fazla merkeze alınmaya başlanmış ve buna bağlı olarak Birleşmiş Milletler tarafından normlaştırılan “insan güvenliği” kavramı da yeni güvenlik anlayışının bir parçası olmuştur. Dolayısıyla yeni güvenlik anlayışı, güvenliğin derinleşmesi ve genişlemesi neticesinde ortaya çıkan “güvenlik kimin içindir?” sorusuna “insan” yanıtını vermektedir (Bilgin, 2010: 79).

Bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki, “uluslararası ilişkilerde güvenliğin dönüşümü” özetle, güvenliğin, tehditler bağlamında genişlemesini ve aktörler bağlamında derinleşmesini ifade eder. Bu genişleme ve derinleşme olguları, güvenlik gündeminin önemli bir aracı olarak “insan güvenliği” kavramının oluşmasını zorunlu kıldığı gibi, bu kavram etrafında gelişen yeni bir güvenlik anlayışının oluşmasını sağlamıştır.

Kaynakça

- Aksu, M., & Turhan, F. (2012). Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-80.
- Aldis, A., & Herd, G. (2004). Managing Soft Security Threats: Current Progress and Future Prospects. *European Security*, 13, 169-186.
- Arends, J. (2012). Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde Güvenlik Kavramı. M. Aydın, H. Brauch, N. Polat, M. Çelikpala, & U. Spring içinde, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* (B. Yavuz, Çev., s. 199-220). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baldwin, D. (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*, 5-26.
- Baylis, J. (2012). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. M. Aydın, H. Brauch, M. Çelikpala, U. Spring, & N. Polat içinde, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* (B. Yavuz, Çev., s. 153-164). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

- Bellamy, A., & McDonald, M. (2004). Securing International Society: Towards an English School Discourse of Security. *Australian Journal of Political Science*, 39(2), 307-330.
- Betts, R. (1997). Should Strategic Studies Survive? *World Politics*, 50(1), 7-33.
- Bilgin, P. (2003). Individual and Societal Dimensions of Security. *International studies Review*, 203-222.
- Bilgin, P. (2005). Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation. *European Journal of Political Research*, 44, 175-201.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 8(14), 69-96.
- Birdişi, F. (2014). Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 229-255.
- Booth, K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313-326.
- Booth, K. (1997). Security and Self: Reflections of a Fallen Realist. K. Krause, & M. C. Williams içinde, *Critical Security Studies: Concepts and Cases* (s. 83-119). Minneapolis: University of Minnesota.
- Booth, K. (1999). Nuclearism, Human Rights and Constructions of Security. *The International Journal of Human Rights*, 44-61.
- Booth, K. (2004). Realities of Security: Editor's Introduction. *International Relations*, 5-8.
- Brauch, H. (2012). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. M. Aydın, H. Brauch, M. Çelikpala, U. Spring, & N. Polat içinde, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe* (Z. Arkan, Çev., s. 167-198). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Brown, S. (1998). *World Interests and the Changing Dimensions of Security*. Nisan 12, 2017 tarihinde [http://users.clas.ufl.edu:](http://users.clas.ufl.edu/http://users.clas.ufl.edu/rnolan/3333worldinterests.html)
<http://users.clas.ufl.edu/rnolan/3333worldinterests.html> adresinden alındı
- Bruno, S., Khan, D.-E., Nolte, G., & Paulus, A. (2002). *The Charter of The United Nations: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.

- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear*. Brighton: Wheatsbeaf Books.
- Carr, E. (2010). *Yirmi Yıl Krizi, 1919-1939*. (C. Cemgil, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- COT Institute for Safety, Security and Crisis Management. (2007). *Notions of Security: Shifting Concepts and Perspectives*. Hague: COT Institute for Safety, Security and Crisis Management.
- Çiçekçi, C. (2012). *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı*. İstanbul: Kriter Yayın.
- Dalby, S. (1997). Contesting and Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse. *Critical Security Studies-Concept and Cases*, 3-33.
- Deudney, D. (1990). The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security. *Millenium: Journal of International Studies*, 19(3), 461-476.
- Gilpin, R. (1986). The Richness of the Tradition of Political Realism. R. Keohane içinde, *Neorealism and Its Critics* (s. 301-321). New York: Columbia University Press. Nisan 30, 2017 tarihinde https://www.academia.edu/11808971/_HIN_100508_Neorealism_and_Its_Critics_-_Robert_O_Keohane adresinden alındı
- Haftendorn, H. (1991). The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security. *International Studies Quarterly*(35), 3-17.
- Held, D., & McGrew, A. (1998). The End of the Old Order? Globalization and the Prospects for World Order. *Review of International Studies*, 24(5), 219-245.
- Hobbes, T. (2013). *Leviathan* (12 b.). (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jones, R. W. (1999). *Security, Strategy and Critical Theory*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- King, G., & Murray, C. (2001). Rethinking Human Security. *Political Science Quarterly*, 585-610.
- Kolodziej, E. (1992). Renaissance in Security Studies? Caveat Lector! *International Studies Quarterly*, 36(4), 421-438.
- Krause, K., & Williams, M. (1996). Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods. *Mershon International Studies Review*, 40(2), 229-254.

- Mcsweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interest: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mearsheimer, J. (1994). The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19(3), 5-49.
- Miller, B. (2001). The Concept of Security: Should it be Redefined? *Journal of Strategic Studies*, 24(2), 13-42.
- Neumann, I., & Sending, O. (2010). *Governing the Global Polity: Practice, Mentality, Rationality*. Michigan: Michigan University Press.
- Özkan, A. (2012). Sınırtaşan Çevresel Zararlar ve Küresel Sorumluluk Rejimi. *Uluslararası İnsani Güvenlik Konferansı*, (s. 139-150). İstanbul.
- Özkan, A. (2016). Güvenlik Paradigmasında Sınırtaşan Bir Çevre Sorunsalı: Nükleer Zarar. *Alternatif Politika Dergisi, Çevre Özel Sayısı*, 7(1), 128-159.
- Poggi, G. (1978). *The Development of the Modern State*. Stanford: Stanford University Press.
- Rotschild, E. (1995). What is Security. *Daedalus: The Quest for World Order*, 124(3), 53-98.
- Rudolph, C. (2003). Globalization and Security: Migration and Evolving Conceptions of Security in State Craft and Scholarship. *Security Studies*, 13(1), 1-32.
- Smith, S. (1999). The Increasing Insecurity of Security Studies: Conceptualizing Security in the Last Twenty Years. *Contemporary Security Policy*, 20(3), 72-101.
- Spiegel, S., & Wehling, F. (1999). *World Politics in a New Era*. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.
- Tang, S. (2009). The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. *Security Studies*, 18(3), 587-623.
- Tanrısever, O. (2014). Güvenlik. A. Eralp içinde, *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar* (s. 107-124). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tavas, T. (2011). Uluslararası Güvenlik Sisteminde Değişim: Kolektif Müdahale Doktrininin Yükselişi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Terriff, T., Croft, S., James, L., & Morgan, P. (2000). *Security Studies Today*. Malden: Blackwell Publishers.

- Ullman, R. (1983). Redefining Security. *International Security*, 8(1), 129-153.
- Wæver, O. (1995). Securitization and Desecuritization. R. Lipschutz içinde, *On Security* (s. 46-87). New York: Colombia University Press.
- Wæver, O. (2007). Peace and Security: Two Evolving Concepts and Their Changing. H. Brauch, U. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Dunay, N. Behera, . . . P. Liotta içinde, *Globalization and Environmental Challenges* (s. 99-111). Berlin-Heidelberg-New York: Springer.
- Wæver, O., Buzan, B., Kelstrup, M., & Lemaitre, P. (1993). *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. New York: St. Martin's Press.
- Walt, S. M. (1991). The Renaissance of Security Studies. *International Studies Quarterly*, 35(2), 211-239.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley.
- Wolfers, A. (1952). "National Security" as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.
- Zielonka, J. (1991). Europe's Security: A Great Confusion. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 67(1), 127-137.